

der kun fordrer Sensation af Beretninger om Polarrejser, kun interesserer sig for knuste Skibe, bagfrakommende Isbjørne osv. Jeg interesserer mig virkelig ogsaa i høj Grad for de videnskabelige Resultater, selv om jeg maa indrømme, at min Tid ikke tillader mig at studere f. Eks. de af Dem anførte 5 tykke Bind, der repræsenterer Nansens videnskabelige Udhytte. Fordi jeg har fremhævet Driften af Havisen i Polarbasinet som Nansens eneste videnskabelige Resultat, har jeg dermed ikke sagt, at alle de Detaljer i naturhistorisk, hydrografisk og geodætisk Henseende, som skyldes Nansen, skulde være uden Værd. Med videnskabeligt Resultat har jeg ment Summen, Facit af alle de detaljerede Under søgelser, og her siger De jo selv, at hans største Fortjeneste er Opdagelsen af det dybe Polarbassin, opfyldt af Drivis. Godt, altsaa hans Resultat, og om dette Resultat er lige saa stort som Opdagelsen af Amerika, derom kan man jo strides.

Men at min „Bedømmelse“ af Nansen (for Resten ikke af mig tænkt som „Bedømmelse“, men snarest som min „Mening“) derfor skulde være paa engang „utilladelig og naiv“, maa jeg tillade mig at nedlægge Protest imod. Fordi jeg ikke, som De siger, gaar ud fra de samme Forudsætninger som De, fordi jeg ikke med andre Ord, som De, har „tilbragt en Del af min Tid med at udrede den historiske Sammenhæng i de ældre Tiders Opdagelseshistorie osv.“ d. v. s. ikke er Geograf af Profession, derfor behøver min Mening om — altsaa ikke Bedømmelse af — Nansen hverken at være utilladelig eller naiv, ikke engang blot i Deres Øjne.

At jeg selvfølgelig savner Kompetence til at bedømme Polarfarere, end sige fælde nogen „Dom“, som De med spærret Skrift fælder over Peary, skal jeg være mere end villig til at indrømme, kun har jeg villet slaa et Slag for dem, der endnu, som Peary, tør vedkende sig at høre til Nordpolsstormerne, og derfor har jeg ikke, som De siger, insinueret, at Nansen og Amundsen „spiller fordækt“, fordi de ikke vedkender sig, at deres Maal ogsaa har været og er Nordpolen. Kun synes jeg, at det er at bevæge sig som Katten om den varme Grød, naar Amundsen i sin Rejseplan ikke med et Ord omtaler denne Del af sit Maal. Lad ham komme hjem og have naaet alt, hvad han tilsigter, saa vil hans videnskabelige Resultat selvfølgelig være blandt de førstes, men hvis han har naaet den geografiske Nordpol, tror De saa ikke, Hr. Bjørnbo, at hans Navn vil blive det største blandt Polarforskere? Om ikke som Videnskabsmand, saa i Historien? Og tror De ikke, at Amundsen, naar først han er saa nær ved dette — jeg havde nær sagt famøse — Punkt, begaar akkurat den samme Taabelighed, som De selv i Deres Anmeldelse fremhævede Nansen havde begaaet: Et Fremstød mod Polen? Jeg tror det, og da det altsaa ikke er nogen Dom, saa er det min Mening.

Deres ærbødige

N. C. Kragballe.

Til Oplysning for Læserne bemærkes, at Hr. Læge Kragballe er en berejst Mand, der, som Følge af sit personlige Kendskab til mange af vor Klodes Egne, er bleven meget interesseret i det geografiske Studium. Red.

Nogle etnografiske Iagttagelser fra en Rejse i Algier og Tunis 1908.

Af

Dr. phil. H. P. Steensby.

III.

Jærnbanen til Biskra fører i en kort Tunnel gennem det stejle nøgne Bjærgdrag, som Oued el Haf har gennembrudt i Passet og Slugten ved El Kantara. Nedenfor Jærnvejen gaar Vejen, der fra Oldtiden af har været Nomadevej, Karavanevej og Militærvej. Neden-

for Vejen strømmer Floden, over hvilken fører en gammel romersk Bro, efter hvilken Passet og Oasen har faaet Navnet El Kantara.

Paa Nordsiden af Slugten ligger 577 M. o. H. Jærnbaestationen og et Hotel, der er omtrent de eneste

evropæiske Bygninger. Syd for ligger Oasen paa Bredderne af Floden og med sin Skov af 90,000 Daddelpalmer. Foruden Dadlerne, som her Nord paa endnu ikke er videre gode, avles særlig en Masse Abrikoser. De Indfødte bor i 3 Landsbyer, der ligger i Randen af Oasen og til Dels omgives af Kaktusplantninger. Fra Smøgerne mellem Lerhusene fører Stierne lige ind i Palmeoasen, og man mærker knap Overgangen, da Stierne i Oasen gaar mellem høje Lermure, der øverst er belagt med tornede Grene og Buske ligesom Tagrandene paa Husene. Kommunen El Kantara bebos ialt af 3453 Indfødte og 67 Evropæere.

Det var i El Kantara, jeg fandt den Araber, Gazellejægeren Messaoud ben Chebana, som gennem Konsul Dr. Nissen i Alger var mig anbefalet som Fører og Tolk. Det var en 40-aarig, ret flot Araber med blaa Burnus, høj Turban, Fodtøj af rødt Læder, der med Remme fastholdtes opad Læggene, og med Holdning som en Scheik.

Efter langvarige Forhandlinger blev vi da enige om Betaling og Udrustning til den lille Ekspedition i Djebel Aurès, hvis vestlige Højder begynder nogle Km. Østen for El Kantara. Messaoud paatog sig Udrustningen og skaffede et Par Muldyr og en Araber. Selv havde jeg fra Alger medbragt en transportabel Seng og Tæpper samt Chokolade til at forære bort.

Medens Messaoud var af ret ren Berbertype med slank Legemsbygning og smalt Ansigt og med en mørkere Hudfarve begrænset til Ansigt og Hænder, hvorimod de bedækkede Legemsdele var lyse og ikke stærkt pigmenterede, saa var „Araberen“ Saïd en tyveaarig Negerblanding med aldeles uregelmæssigt Ansigt, flad Næse og mørkebrun Pigmentering over hele Kroppen. Min første Følelse var Antipati overfor denne lille Grimrian, der gik indhyllet i sin graahvide Burnus som i en gammel Sæk. Mut og tvær saa han ud og kunde ikke et Ord Fransk. Efterhaanden lærte jeg ham at kende som det naive og bevægelige, men elskværdige Naturbarn og som den paalideligste og omhyggeligste Tjener. En Ordre eller Anvisning behøvede kun at blive givet en Gang, saa fulgtes den for Fremtiden. Det uheldige Resultat af Raceblandingen, der saa hyppigt iagttages, hvor Evropæere blander sig med eksotiske Racer, synes ikke at indtræffe i Nordafrika mellem Berber- og Negerracerne. Rimeligvis skyldes det Muhamedanismen, der ikke anerkender Raceskellet og det deraf følgende sociale Skel mellem sine Bekendere. Jeg hørte en enkelt Gang Messaoud drille Saïd med, at han var saa sort; men Drilleriet syntes ikke at have nogen dybere Grund. Messaoud var i sin Mund

stortalende og pralende og som de fleste af sine Landsmænd, naar de nordligste Beboere i Djurdjura til Dels undtages, magelig og uenergisk. I religiøs Henseende forholdt han sig overlegen vantro og spottende overfor de naive Bjærgbeboeres haandgribelige Muhamedanisme; han gjorde Nar ad en Araber, der havde begravet sine døde Forfædre i sin Have under Frugttræerne; „den dumme Araber vil have, at hans Forfædre skal ligge i Skyggen,“ sagde han og lo ringeagtende. En Gang standsede han sit Muldyr ved en Risdyngge, som forbigaaende Arabere havde sammendynget i Tidens Løb og opholdt sig hovent over, at der troede de dumme Arabere, at en vis stor Marabut havde hvilet sig under sin Vandring. I kulturel eller, om man vil, national Henseende var Messaoud derimod fuldtud Muhamedaner og langt mere udpræget og bevidst end Berberne oppe i Bjærglandsbyerne. Disse syntes ikke i nogen Maade at være utilfredse med det franske Herredømme; ihvertfald sporede jeg i de egentlige Bjærglandsbyer intet-somhelst Udslag af Misnøje, hvorimod jeg ret hyppigt fik Indtryk af, at Indfødte fra de store Samfund i de lavere Oaser i Hjærtet hadede Franskmændene. Messaoud nærrede levende Interesse for Krigen i Marokko, men jeg fik Indtrykket af, at Bjærgboerne kun i ringe Grad delte den.

Som en hel filologisk Mærkværdighed virkede det, naar Messaoud kaldte disse Bjærgboere, der netop er nogle af de rene og mindst arabisk-paavirkede Berbere i Nordafrika, for Arabere med denne Biklang af Overlegenhed, der fremkom ved, at han saa ned paa dem fra en laant Overklasse-Position. I Virkeligheden var Messaoud en stor Evropæersnob, og han kroede sig af Vigtighed, naar han tolkede min Anbefaling fra Guvernøren. Var vi komne til en Landsby, og Mændene havde samlet sig i en Kres om os, hvor de sad paa Hug med Armene om Knæene og Burnusen faldende ned paa Jorden, foreslog han mig ikke sjældent at læse Guvernørens Skrivelse op. Jeg plejede da at læse den højt, og Messaoud oversatte den fra fransk til arabisk; men af den Værdighed, hvormed han gjorde det, og af den Tid, han var om det, kunde jeg slutte, at han overdrev ikke saa lidt. I samme Forhold steg Beundringen paa de naive Tilhøreres Ansigter. Til Trods for forskellige Fejl var Messaoud alligevel en brugbar og paalidelig, ja i nogle Henseender endogsaa udmærket Fører.

En Morgen tidlig i Midten af April startede jeg fra det franske Hotel i El Kantara. Gennem Passet indtil den første Oaselandsby gik det ad Landevejen, der netop var vrimplende fuld af smaa sorte Geder i

Hundredevis og Faar i ringere Antal, der var for Udgaaende til Bjærggræsgangene. En af Hyrderne gik og spillede paa sin Træfløjte, ensformigt og klagende. Ved Oaselandsbyen forlod vi Kørevejen og havde for Fremtiden kun Muldyrstier at følge. Først gik det Øst paa gennem en bred Dal, der gennemføres af et tørt Flodløb Oued bou Beyada og paa begge Sider omgives af Bjærgdrag med jævne Kamme og ørkennøgne Sider. Dalbunden havde en spredt Vegetation af pudeformede Tørhedsplanter samt nogle blaablomstrede Læbeblomster og en forholdsvis rigelig Repræsentation af en vild Bygart (vistnok lutter *Hordeum murinum*). Inde ved Bjærgfoden saas nogle smaa grønne dyrkede Bygpletter, hvis faa og smaa Aks lige var skredne frem. I Lavninger omkring i Dalen saas af og til Stenene samlede af Jorden og anbragte i Rækker; det var tidligere dyrkede Kornpletter, der ikke var taget i Brug i Aar, og som overhovedet kun tilsaedes i de Aar, der var særlig fugtige. Snart begyndte Terrænet at stige jævnt opad, og omtrent straks optraadte der Tuer af Alfagræs. Allerede 1—200 M. højere begyndte der tillige at optræde større Buske af Enebær og mindre Tuær af Timian. Denne Vegetation vedblev indtil Kamhøjden, men afløstes paa den modsatte Side af de pudeformede Tørhedsplanter. Paa begge Sider saas hist og her i Lavningerne uvandede Bygpletter, hvis Aks heroppe paa Bjærgene endnu ikke var skredet. Man saa tydeligt Plovillerne i Jorden, og flygtigt saa den lille Mark ud som radsaaet. Et andet Kulturmærke var de slidte Sandaler af Alfagræs, der hist og her laa henkastede langs Stien. Hist og her i de udtørrede Vandløb var Bunden paa de dybeste Steder, hvor Vandet havde staaet længst, overtrukket med en hvid Skorpe af udskilt Salpeter.

Endelig saas nede i Dalen Landsbyen Beni Ferah. Først øjnedes et mørkt Baand af Frugttræerne i Floddalen; saa udpegedes selve Landsbyen for mig; men var det Huse, eller var det hensmuldrende Partier af den bløde Sandsten, der giver alt her sin gulgraa Tone? De Bjærgtoppe, der laa rundt omkring mig, saa jo ogsaa hyppigt ud som henfaldende Borgruiner. Omsider blev jeg dog klar over, at Landsbyen laa terrasseformigt paa et Klippehoved ved Floden, og at jeg var kommen til Begyndelsen af det ejendommelige Bjærgland Aurès eller Djebel Aurès.

Betydningen af Ordet Aurès eller A-u-rès, som de Indfødte udtaler det, er ukendt. Sikkert er det et Ord af berbisk Oprindelse, og det forekommer andre Steder i Nordafrika, hvor den berbiske Tunge er eller har været herskende. Hos Romerne hed det *Mons Aurasius*.

Aurès omslutes af Firkanten Biskra—Batna—Khenchela—Khangha-Sidi-Nadji. Dets Længde fra Vest til Øst er kun c. 100 Km., og Bredden fra Syd til Nord er omtrent af samme Udstrækning. Man kan ogsaa bestemme Aurès som den Del af Sahara-Atlas, der ligger mellem Oued El Kantara mod Vest og Oued El Arab mod Øst. Nord for Aurès ligger Højsletten Sbakh, hvis Niveau her er 900 M. o. H. Til Sbakh strømmer Vandet fra Bjærglandets korte og bratte Nordside, medens Vandet fra dets centrale og sydlige Del strømmer Syd paa til Chott Melriri (Ch. Melghir), der ligger 30 M. under Havets Niveau.

I den nordligste Del af Aurès ligger fra Vest til Øst en Række høje Punkter, af hvilke Mahmel (2,321 M.) og Chélia (2,328 M.) fremhæves. Det sidste er det højeste i hele Algier. Disse Højdepunkter ligger dog ikke paa en sammenhængende Kæde, men er adskilte indbyrdes. Derimod fortsættes de mod Sydvest i Bjærgfolder, der fortsætter sig gennem hele Aurès og bevirker, at Dale og Floder faar Retning fra Nordost til Sydvest. De to vigtigste Dale i Aurès gennemstrømmes af Oued Abdi, der kommer fra Egnen ved Mahmel og Oued El Abiod, der udspringer paa Chélia. Paa Randen af Bjærglandet ned imod Ørkenen bliver Flodsengene Cañon-agtige.

Geologisk set er Aurès helt bygget op af sedimentære Lag, der har været underkastet Foldninger og Dislokationer. De ældste Dannelser er fra Trias og Jura, men de mest fremherskende er Kridt og Tertiær. De almindeligste Bjærgarter er Kalksten og Mergel; desuden findes Sandsten og Lerskifer.

Klimatisk og plantegeografisk set falder Aurès i de to udprægede Partier; det højere nordlige med Bjærgklima og Tell-Vegetation og det lavere sydlige, der særlig optræder i Dalene Syd paa og er ørkenagtigt baade i Klima og Vegetation. Tell-Vegetationen gaar selvfølgelig meget længere mod Syd paa Bjærg højderne end i Dalene. I disse sidstnævnte begynder Ørkenaturen Syd for en Linie over El Kantara, Beni-Souik, Baniane, El Baal og Ouldja, hvilke alle er Oasebyer i de vigtigste Dalstrøg. Paa Vejen fra El Kantara til Beni Ferah stiger man altsaa fra Ørkenen ved Oued bou Beyada gennem Steppevegetation op til Tell-Regionen i Bjærg højderne.

Fra Bjærgene gik det til sidst stejlt ned mod Beni Ferah. Nede i Floden stod 2 Kvinder og vaskede, ved hvilket Arbejde de brugte Fødderne til at valke Tøjet med paa en flad Sten i Flodbunden, og oppe paa et af de flade Hustage stod en Skikkelse og spejdede efter de Ankommende.

Det stenede Flodleje var bredt, men kun med lidt Vand, som Muldyrene vadede over, medens Saïd, der var til Fods, hoppede fra Sten til Sten. Op ad en stejl Sti gik det ind i Byen, gennem lave Porte og snævre Smøger mellem Husene og forbi talrige Arabere, der laa paa Jorden foran Husene og drev. De hilste venligt ved at holde Haanden op foran Ansigtet med Haandfladen udad. Vi red helt igennem Landsbyen, hvis Huse var klistrede op mod den halvæggede Byklippe, og kom ud paa dennes Landside gennem en Port, ved hvis ene Side der stod en stor c. 1½ M. høj og 1 M. bred Stenmorter fastmuret. Senere fik jeg at vide, at i denne Stenmorter plejede de Indfødte tidligere at tilberede deres Krudt.

Et lille Stykke fra Landsbyens kompakte sammenbyggede Masse laa Scheikens Bolig. Ogsaa andre Steder i Aurès (saaledes i Bouzina) iagttog jeg, at der i nyeste Tid var sket Brud paa gammel Sædvane derved, at Landsbyens fornemste og som Regel rigeste Mand Scheiken havde opført sig en Bolig udenfor den gamle Bykres, der af forsvarsmæssige Grunde var tæt sammenkneben. Vi tog ind hos Scheiken, og jeg fik et helt Hus for mig selv, det vil sige en tom Hytte med Vægge af soltorrede straablandede Sten og med et fladt Tag af Grene med Lerbelægning. Naar det blæste, regnede Lersmuld ned, og om Natten klang det lydt, naar et Lerstykke fra Taget faldt ned paa den haarde Fjældbund, der udgjorde Hyttens Gulv.

Beni Ferah er egentlig Navnet paa Stammen, men anvendes ogsaa om dennes største Landsby. I nyere Tid har dog Franskmandene indført det rigtige Navn Ain Zatout som officiel Betegnelse for Douar og Landsby. Paa Grund af sin Nærhed ved El Kantara og sin Ejendommelighed i Anlæg og Beliggenhed besøges Landsbyen ikke sjældent af Turister og især af Malere. Stammen bebor 171 □ Km. og talte 2715 Indb. i 1901, hvoraf nogle Hundrede i Hovedbyen.

Beni Ferah ligger c. 300 M. højere end El Kantara i den vestligste af Aurès-Dalene. Af Daddelpalmer findes her kun en enkelt. I den vandede Have, der med en Længde af et Par Km. strækker sig langs Floden, dyrkes Figen, Fersken, Abrikos, Valnød, Granatæbler og Vin, hvoraf laves Rosiner. Imellem og under Frugttræerne er Jordbunden dækket med grøn Hvede og Byg, der har nyligt fremskredne Aks, eller med Bønner. Man kan altsaa her tage Høst bogstaveligt talt i to Etager: af Jordbunden og af Trækronerne. Hertil kommer, at man efter i Maj at have høstet Byggen og derpaa Hveden kan lægge en ny Sæd af Majs, Kartoffler samt forskellige Grønsager og faa Høsten

hjerget, inden man hen paa Efteraaret skal saa Vintersæd. Vandingen sker ved, at Vandet gennem smaa Rønder, der dannes ved Hakken, ledes umiddelbart ind over Jorden og hen til Foden af Frugttræerne. Saa- og Pløjemetoder er ganske som hos de omflyttende Tell-Agerbrugere.

En Særstilling i Aurès indtager Beni Ferah med Hensyn til sin Olivenavl. Hos de andre Stammer kendes den ikke. De vestligste Aurèsboer har rimeligvis faaet den fra romerske Kolonister i El Kantara. Romernes *Calceus Herculis*. Derfor taler den Omstændighed, at de endnu har Oliepresser af den romerske Slags. I Ain Zatout er Oliepressen fraregnet Overbygningen over Bykilden det eneste Bygningsværk, der fra gamle Dage af har ligget udenfor Bykresen paa Klippen, og antagelig har Oliepressen ligget paa samme Plet siden Romertiden. Den bestaar af en stor Kedel, der er muret op af Sandsten og Ler, og hvori en Sandstensrulle kan drejes ved et Spil, der nu trækkes af et Muldyr. Fraregnet enkelte Træer paa Byklippen staar alle Oliventræerne i den vandede Have.

Denne er ved lave Stengærder delt i Lodder, hvoraf hver tilhører sin Mand eller er Privatejendom (melk). Det uvandede Terræn har derimod lige til Nutiden været Fællesejendom (arch), og enhver har kunnet tage et Stykke Land op til Dyrkning, hvilket saa tilsaas et Par Aar og atter forlades paa lignende Maade som hos de førnævnte Tell-Agerbrugere. Her hos Beni Ferah er der dog kun Tale om at dyrke Stagnations-Lavningerne, da Jorden gennemgaaende er saa tør og gold. Fra Landsbyen kunde man oppe paa Bjergsiderne se de smaa grønne Pletter i Lavningerne. Haven er foruden af Hegn og Smaadiger gennemtrunken af smalle Stier, og en svag Terrassedannelse er gennemført hist og her. Af Husdyr har man som i El Kantara Geder, Faar og nogle Muldyr, der købes; men hertil kommer et betydeligt større Antal Køer af den lille Kabylerace. Tidligere har man saavel her som hos andre Stammer i Aurès anvendt Okser som Trækdyr for Ploven og som Lastdyr; men i den nyere Tid er man gaaet over til Muldyr.

Arbejdsdelingen er ret fremskreden, og Landsbyen har forskellige Slags Haandværkere, særlige Handlende og et Par Caféer, hvor den sorte usiede Kaffe er saa godt som eneste Traktement. Efter Lyden fandt jeg en Smedie i et af de almindelige Lerhuse; Smeden sad paa den nøgne Jord og smedede paa en Jærnambolt, der var plantet i Jorden; ved Siden af ham stod en Alfakurv med Trækul. Mellem Mands- og Kvindearbejde er Skellet skarpt og omtrent det samme som

hos Tell-Agerbrugerne. Paa Bjærgsiden i Nærheden af Oliepressen og henimod Scheikens Bolig laa Byens Kilde. Om Aftenen gik Kvinderne i Flok ud at hente Vand i de sorte Gedeskind, som de har paatværs over Hosterne. For ikke at blive vaade tog de et Stykke Skind, Læder eller flettet Maatte under Skindsækken. Denne Bæremaade har givet Kvinderne deres uskønne Gang og Fremtræden. Mens Manden gaar rank og stolt, skyder Kvinden Hosterne tilbage og bøjer Overkroppen fremad, saa Brysterne næsten hænger lodret. Næsten alle Kvinder er tatoverede paa Pande, Kinder eller Læber med sorte Mærker, der sammensættes af Smaastreger og Prikker.

Øverst oppe ender Byklippen i et nøgent Klippeparti. Naar man sidder her og ser nedad, forsvinder omtrent Indtrykket af den beboede Landsby, idet man kun ser en Del flade Lertage fortsætte sig umiddelbart ud fra Klippen. Mens jeg henimod Aften sad deroppe og saa udover de nøgne, gullige og graa Fjælde og indprentede mig Djebel Haouidja's skarpe Ryg, der næsten regelmæssigt krones af lave taarnagtige Fjældhøjder, trak en mægtig sort Tordenbyge op Vester ude; jeg ventede at høre Tordenbragene, men Messaoud paastod, at det kun blev Taage, og det viste sig, at han fik Ret. Regntiden var forbi for det Aar.

Scheiken hedder Lebbal Merbaek ben Makluf. Hans Forfædre har gennem mange Generationer været Scheiker for Beni Ferah. Han opregner dem alle for mig og nævner tillige, hvormange Aar de hver især har beklædt Scheikstillingen. Han taler lidt Fransk, hvorimod de Scheiker, jeg senere traf paa, bogstavelig ikke kunde et Ord. Scheiken taler i sin Familie og Landsby Chaouta; men han baade taler og skriver arabisk. Dette lærer Børnene i den arabiske Skole, hvor det dog mest kommer an paa at lære Vers af Koranen udenad. Hele Dagen igennem hører man en ensformig Summen af de remsende Børn, der kommer og gaar. I Beni Ferah er Franskmændene i Øjeblikket i Færd med at opføre en fransk Skole i Lighed med, hvad der forlængst er sket i Djurdjura og flere andre Egne af Algier. De Indfødte syntes at være særdeles tilfredse med denne Foranstaltning. I Menaa, det eneste Sted i Aurès, hvor der allerede var en fransk Skole, fortalte den franske Skolelærer mig, at de indfødte Børn viste megen Lærelyst og lærte Fransk med Lethed, men at de med endnu større Lethed kunde lære Engelsk eller Tysk, fordi Fransk som et udpræget labialt Sprog stod deres eget Sprogs Udtale fjærnere end disse mere gutturale. Bortvisning fra Skolen paa Grund af Ulydighed eller Dovenskab betragtes som en

stor Skam og Ulykke og skete næsten aldrig; men Truslen derom stod som et virksomt Disciplinarmiddel.

Scheik Lebbal var meget stolt af sin Landsby og spurgte mig gentagne Gange, om jeg ikke fandt den „joli“. Ud over den nøje Besked med sine egne Forfædre var hans historiske Begreber dog kun ringe, hvilket forøvrigt gælder alle de Aurès-Beboere, jeg traf paa. De har kun to historiske Skelnepunkter. Hvad der er fjærnt, saa man ikke kan huske det, henføres til Tiden „avant les Français“. Og hvad der skal være særlig gammelt, henlægges til Tiden for Muhammed. Til Samtidige og Efterfølgere af denne henlægges endelig alle mytiske Storbedrifter; saaledes forlalte Messaoud, at det var en Slægting af Muhammed, Saïd Abdallah, der ved et Spark af sin Fod havde aabnet Passet ved El Kantara; Romerne havde tillagt Herkules nøjagtigt samme Storværk. I Samtalens Løb spurgte jeg Scheik Lebbal, hvornaar det var, at Fransk-mændene kom til Beni Ferah. Dette Spørgsmaal kunde han ikke selv klare, men gik ind til Kvinderne, der selvfølgelig efter arabisk Sæd og Skik var ganske usynlige for Gæsterne, for om muligt at faa Besked, og han kom da tilbage med den værdifulde Oplysning, at det var dengang, da Lebbal Ali ben Lebbal var Scheik.

Jeg forsøgte i Beni Ferah at faa Lov til at gøre antropologiske Iagttagelser og Maalinger paa de Personer, jeg kom i Berøring med, men det blev lige saa bestemt som elskværdigt og taktfuldt afslaaet. Det samme gjaldt Fotografering af Personer. Vel vidste jeg, at det stred mod arabisk Tro og Sæd at lade sig afbilde; men jeg havde ikke ventet, at de berbiske Bjærgboere tog det saa strikst. Senere, om end for sent til, at jeg kunde have større Udbytte af det, opdagede jeg, at dette ogsaa gjaldt de højestliggende Bjærglandsbyer. Jeg beundrede imidlertid højligt den naturlige Taktfuldhed og fuldendt beherskede Form, hvormed de Indfødte afslog min Anmodning. Jeg hørte dem med den mest blide og melodiske Stemme besvare de Anmodninger, som jeg gennem Tolken rettede til dem.

Fra Beni Ferah gjaldt det om at komme over i den næste af Aurès's Længdedale, den, der gennemstrømmes af Oued Abdi og bebos af Stammen Oulad Abdi. I den nordlige Del bestaar Stammens Gebet af to parallelle Længdedale, der imidlertid forener sig ved Stammens Hovedby og Aurès's største Landsby Menaa. Af disse to nordlige Dalstrøg er det østlige det længste, laveste og tættest befolkede med talrige Landsbyer, medens det vestlige er højere og kortere og kun har to større Landsbyer Bouzina og Tagoust.

Mellem Beni Ferah's Dalstrog og Oulad Abdi ligger en høj Bjærgkæde, der har forskellige Navne mellem de ret højtliggende Passer. Fra Beni Ferah gik Vejen først langs de dybe Flodslugter Nord for Byen. En Muldyrsti er hugget ind i Fjældsidens. Til den ene Side har man Afgrunden, til den anden Klippen, der luder saadan ud, at man maa passe paa, at man ikke løber Hovedet imod.

Yderst, hvor den vandede Have hørte op, var en lille rektangulær Plet paa 20 □ M. taget op til Nydyrking. Ellers var alt det vandede Terræn gammelt Kulturland. Fra Hoveddalen red vi op i en Sidedals stenede Bund, der ligesom Hoveddalen havde talrige Grupper af Nerium, der dannede hele smaa Krat i den stenede tørre Flodbund. Videre gik det næsten stejlt op ad Sidedalens ene nøgne Klippevæg. Kun hist og her i en Spalte sidder en graa Tue med blaa Blomster, der ved nærmere Eftersyn røber Planten som hørende til Labiaternes Familie. Efterhaanden bliver Stejlheden mindre; Læbeblomsttuerne bliver flere, og Jordbunden viser sig oversaaet med disse 10—20 Ctm. høje Totter, der paa Afstand ser ud som sorte Stænk paa den gulgraa Fjældbund. Det synes at være Timian-Arter, der spiller Rovedrollen blandt Aurès's Labiater; Rosmarin, der er saa almindelig i nordligere Egne, og som jeg f. Eks. paa Sydsiden af Medjerda-Dalen i Nord-Tunis saa dække store Arealer, synes ikke at forekomme her.

Endnu videre arbejder Muldyrene sig op ad Nordvestskraaningen af Djebel Lakhat. I Vegetationen kommer Enebærbuske til, først enkelte, derpaa flere, og til sidst er de indtil 3—4 M. høje Enebærbuske karaktergivende. Saa optræder en enkelt stedsegrøn Eg, og snart er jeg oppe i et Bælte, hvor der foruden Læbeblomsttuerne og Enebærbuskene, der begge stadig er bleven højere og fyldigere, tillige er megen Eg. Denne Egebevoksning, der maaske udelukkende sammensættes af Quercus Ilex, hvis Frugter spises af de Indfødte, samler sig dog ingenlunde til skovagtige Partier i dansk Forstand, og kun et enkelt Træ er paa Størrelse som et middelstort Æbletræ; i Reglen er Egene buskagtige, hvortil den Omstændighed, at Gedehjorderne afgræsser disse „Skove“ og afbider Topskuddene paa de unge Planter, sikkert har bidraget stærkt. Egevegetationen beherskede Pashøiden mellem Djebel Lakhat og Djebel Maklouf, hvorimod det saa ud til, at kun Enebærvegetationen gik til Kammene af disse Bjerge.

Saasnart Terrænet oppe paa Bjærgsiden blev mere jævnt, optraadte der straks de ovenomtalte Stagnations-Lavnings, hvoraf nogle var tilsaaede, andre ikke. Selv smaa Pletter paa Størrelse med et stort Stuegulv for-

smaaedes ikke. Hvor Lavningen var langstrakt, søgte man at forstærke Stagnationsvirkningen ved en svag Terrassering, der udførtes ved, at Plettens Stene opsamledes og lagdes i Tværrækker.

Paa Østsiden af Bjærgene fulgte de samme Plantebælter i omvendt Orden. Hidtil havde jeg ikke, siden vi forlod Beni Ferah, set en eneste Menneskebolig og kun mødt en enkelt Gedehjord, hvis Hyrder holdt sig skjult i et eller andet Smuthul. Ned gik det ad en tør Floddal; men pludselig vælder en Kildes klare Vand frem mellem Stenene og Gruset paa dens Bund. Den forsvandt atter i Gruset, men kom igen længere nede og blev her ved Hjælp af en lille Spærredæmning og gennem en lille Vandrende i den højre Dalside afledet og brugt til Vanding af en smal Havestrækning med grøn Hvede og Byg og med Figen og Abrikos. Paa den modsatte Bred skjulte sig bag en Krumning en lille Landsby, Talilit, der bestod af 5—6 Boliger, der laa i to Etager eller rettere Terrasser og var byggede ud imod Fjældskrænten, saaledes at Fjældet var Husenes Bagvæg. Mænd lod der ikke til at være til Stede, og nogle Kvinder forsvandt sporløst ved vor Ankomst. Kun en af de gulhvide, duskhalede Hunde hilste arrigt paa os fra et af de lave, flade Tage. Jeg gjorde atter i Talilit den iagttagelse, som jeg ogsaa havde gjort i Beni Ferah, at man i Kronen af et Frugttræ kunde se ophængt Kraniet af et Dyr, som Regel vistnok af et Muldyr. Meningen er den, at det skal virke som Tryllemiddel eller Fetisch og skaffe rigelig og god Frugt eller forhindre, at Frugten falder ned; maaske har den begge Opgaver.

Ved Talilit, der ligger c. 1100—1150 M. o. H., forlodes Flodlejet, og det gik videre gennem ujevnt, næsten bølgeformet Terræn, der prægedes af en Bevoksning med Alfaturer. Forlængst var Eg og nu ogsaa Enebær hørt op, og her kom et Bælte af Alfagræs. Naar der ikke havde været et lignende paa Vestsiden af Djebel Lakhat, kom det rimeligvis af Opstigningsstedets Stejlhed og Klippefuldhed. Imellem Alfaturerne var tueformede Læbeblomster stadigt fremherskende, ja næsten eneherkende, og de vedblev nedad Bjærget, efter at Alfabæltet var hørt op. Det syntes næsten, som om de gik jævnt over i den yderst lave og uanselige, pudeformede Tørhedsvegetation, der er omtalt fra Oued bou Beyada-Dalen, og som ogsaa træffes her nederst paa det Bjærgterræn, der omgiver Landsbyen Menaa og dens vandede Haver. Idet man stiger højere opad Oued Abdi-Dalen forsvinder den imidlertid, og der gror Enebær helt ned til de vandede Haver.

Oppe i Egeregionen saa jeg kun Kornpletter i

Stagnationslavningerne. Saadanne tilsaaede Lavninger fandtes ogsaa i det passerede Strøg med Alfa; men mærkeligt nok saas her ogsaa tilsaaede Pletter af almindeligt jævnt Terræn, hvor Regnen falder og siver i Jorden eller løber bort langs Overfladen uden særlig Mulighed for at blive holdt tilbage. Til Forskel fra den kunstigt vandede og den gennem Stagnation fugtig holdte Jord kunde man kalde saadant Terræn for regnvandet.

Den fra Sydvest til Nordost gaaende Bjærgrække, hvoraf Dj. Lakhat og Dj. Maklouf udgør Partier, skiller mellem Stammerne Beni Ferah og Oulad Abdi. Stien førte nu fra Alfaomraadet nedad i Oued Abdi-Dalen i Retning af Menaa, og omsider saas denne store Landsby ligge nede i sine vandede Haver paa en isoleret Klippe, der hæver sig i den sydøstlige Side af Oasen og adskilles fra Bjærgene ved selve Oued Abdi's Flodseng. Paa Byklippens Vestside gaar Husbebyggelsen omtrent helt ned til Haven, hvorimod den paa Østsiden stopper op og forneden giver Plads for et Klippebælte, der er beplantet med Figenkaktus.

For en Angriber, der ikke er synderlig talrig og ikke gaar videre systematisk til Værks, maa det være rent ødelæggende at foretage en Storm mod en saadan Klipperede som Menaa. De Veje, der fører op i Byen, er smalle og stejle Klippestier, der krummer og snor sig efter Terrænets og Husenes Luner. Hyppigt er Stierne overdækkede, saa man et kort Stykke gaar i en ganske snæver og dunkel Gang. Husene ligger tæt sammen og i Terrasser, lænede imod Klippen, men paa en højt uregelmæssig Maade. Murene er snart opførte af soltørrede Sten, snart af naturlige Kalkstensstykker fra Bjærgene. Døren er lav, næsten lige saa bred, som den er høj, og som Regel (ihvertfald i de ældre Boliger) sidder den 1—1½ M. over Jorden. Tilfølb til Trappetrin kan da være dannet ved, at et Par Sten rager en Smule frem fra Muren. Allerøverst paa Byklippen er der under det franske Herredømme blevet bygget en Moské, hvis slanke Taarn pynter stærkt paa Byen. Denne har ialt 8—900 Indb., hvoriblandt en Evropæer, den franske Skolelærer M. Barré.

Menaa's vandede Haver er betydeligt mere udstrakte end ved de andre Landsbyer, fordi den jævne Dalbund her vider sig ud. Menaa har ikke saa mange Frugttræer som Beni Ferah, og de samler sig mere i Skellene mellem Lodderne. Vintersæden bestaar stedse af Hvede og seksradet Byg; toradet Byg syntes man ikke at dyrke. Af Majs paastod de at have to Varieteter; men de havde ingensomhelst Anelse om, at Majsen stammede fra Amerika, og at de ikke altid kan

have dyrket den i deres Haver. Det samme gjaldt Kartofler.

Vandet til Vandingen afledes fra Oued Abdi ovenfor Byen og ledes gennem smaa Render ind i Haverne. En saadan Rende (séguia) er kun c. ½ M. bred og knap saa dyb. Den laves med Hakken, og med samme Redskab gor man Hul paa séguia'ens ene Side og lader Vandet strømme lige ind i Kornet, idet man med Hakken laver Huller i Jorden for at lette Vandets jævne Udbredelse. Den Hakke, man anvender til dette Brug, har Form omtrent som et dansk Kartoffelhyppejærn; desuden har man en Hakkeform, der ligner vor almindelige Arbejdshakke, men med den Forskel, at den er Retokse til den anden Side; den anvendes baade til Jordarbejder og til Vedhugst. Ogsaa Frugttræerne vandes fra séguia'en. Sine Steder kan der dog staa enkelte, der ikke kan vandes paa denne Maade; men man bringer i Gedeskind eller Lerkrukker Vand fra Floden eller séguia'en og udgyder det i en skaalformig Fordybning omkring Foden af Træet. Forøvrigt er Jordbehandlingen i Haverne den samme som hos Tell-Agerbrugene; man pløjer Sæden ned med den primitive Plov, og man kan ikke undgaa at lægge Mærke til, naar man har iagttaget nogle Vandingsprocesser, at Plovrillerne i den haarde, tørre Jord er ligesaa mange praktiske og ligelige Fordelere af Vandet. Paa Siderne af de fasttrampede Stier, der fører gennem Haveomraadet, vokser en Vegetation, der aabenbart er indslæbt; jeg iagttog bl. a. *Hordeum murinum*, en Storkenøb, en Vikke, Reseda, Agerkaal, Valmue, *Euphorbium* samt en rød Torskemund og en gul. Midt i Haveoasen hæver sig et bredt Klippeparti, hvis Overflade er glattet og udjævnet ved Udfyldning af Ujævnhederne. Det er Byens Tærskelplads, hvor Sæden udtrædes af Muldyr eller Okser, der drives rundt i Kres omkring en af de 3 tykke Stænger, der staa rejst paa Pladsen. I Nærheden af Tærskelpladsen laa Scheikens Mølle; den drives af Vandet fra séguia, der gennem et ret stejlt Trærør ledes ned paa Overfladen af et Slags vandretliggende Træhjul, der er saaledes indrettet, at det virker som Turbine og drejer sig om en lodret Akse. Denne lodrette Akse ender frit foroven, og dens roterende Bevægelse overføres ganske simpelt paa Kværnen gennem et Reb, der snos. Lignende Mølleværker var jeg henne at se paa i El Kantara og i Bouzina. Hos fattigere Folk samt hos Nomaderne og de omflyttende Tell-Agerbrugere er imidlertid Haandkværne, der betjenes af Kvinderne, endnu i Brug.

Havens Frodighed strakte sig kun saa langt Vandet kunde naa at overrisle Jorden. Et Skridt videre, og

man stod paa den golde Fjældbund. Der er dog næppe Tvivl om, at her vilde kunne gro Kaktus lige saa vel som paa Byklippen. De alt andet end energiske Indfødte har dog aldrig forsøgt det; men paa Initiativ af Fransk mændene vil der nu ske Plantninger; Scheiken var meget stolt af at skulle lede disse. Paa Fjæld-siden uden for Haveområdet staar der lige modsat Landsbyen et forfaldent Taarn, hvorfra Menaa-Mændene i gamle Dage, det vil sige, før Fransk mændene kom, søgte at forsvare deres Høst imod Røvere og Tyve. Særlig Stammen Oulad Daoud ovre i den østligere liggende Oued el Abiod's Dal var slemme til at foretage Røvertogter til Oulad Abdi, og endnu er Hadet mellem de to Nabostammer ikke udsukt. Endelig var Oued Abdi-Dalen endnu langt mere end den stærkere aflukkede Oued el Abiod-Dal udsat for Passage af plyndrende Nomadesværme. Endnu passeres Dalen aarligt i Beg. af Maj af nordgaaende Nomadefamilier, der sidst i September atter gaar Syd paa; men alt foregaar nu fredeligt. Mange Landsbyer tager endogsaa Del i „la transhumance double“ og sender under Ledsagelse af Hyrder deres Geder og Faar ned i Sahara om Vinteren.

Scheiken i Menaa, Kalla Mohamed ben Mohamed, er en selvfølende ældre Herre paa 68 Aar, der imidlertid bærer sin Alder godt og knap har et graat Stæk i sit sorte Skæg. I 14 Aar har han styret den sydlige Del af Oulad Abdi. Han modtog mig iklædt sin røde Burnus, der er Tegn paa Værdigheden. Hans Stemme var dæmpet og eftertænksom, og hans Bevægelser var stilfærdige og smukke. Han holdt meget af at tale om sig selv, og han fortalte mig snart, at M. Arripe, Administrator over den nordvestlige eller civile Del af Aurès, der bor i Lambése, var meget tilfreds med ham, fordi han havde faaet de Indfødte til at være flittige og „høflige“, — der mentes vel franskvenlige. I Parantes bemærket: dette med Fliden er et kildent Punkt; den franske Administration har et godt Øje til de mandlige Aurès-Berberes Dovenskab og Dagdriveri, og i Berbernes naive Sjæle har den onde Samvittighed begyndt at røre sig. Forøvrigt vil det vist vise sig, at Fransk mændenes konsekvente Indførelse af den personlige Ejendomsret til Jorden ogsaa udenfor de vandede Haver, hvor den jo altid har hersket, i en Egn som Aurès næppe vil virke saa befordrende paa Flid og Erhvervslyst, som Tilfældet maaske har været i nogle Tell-Egne. Sagen er nemlig den, der skabes en Overklasse af dem, der har haft Penge til at købe Landsbyens eller Stammens hidtidige Fællesarealer, og disse lader Jorderne dyrke ved Tjenestefolk, der betales med Part af Høsten (sædvanlig „la cinquième“), og som aldrig selv

faar Lejlighed til at tage Jord op. Den gamle Ordning gav dog selv den Fattige en Interesse i Stammens Jord, som nu er ham berøvet. Man forstaar, at Indførelsen af den ny Ordning vakte Opposition og ligefrem Forførdelse hos mange af de Indfødte.

Endvidere fortalte Scheik Kalla Mohamed mig, at han selv var en god Ven af Fransk mændene og meget tilfreds med M. Arripe, der havde skaffet Menaa en Skole og gjort meget godt for Araberne. Det var Scheiken meget mere magtpaaliggende at faa mig gjort bekendt med hans egne Fortrin end at gaa ind paa de Spørgsmaal, der havde mere direkte Interesse for mig og mine Studier. Han havde allerede fortalt, at han var rig, og at han havde købt og ejet Jord til en Værdi af 80,000 fr. Pludselig indskyder han, at han havde en stor Husstand, ialt paa 24 Personer, og heraf var kun 4 Tjenestefolk og Resten Slægtninge. Yderligere havde han 7 Personer i sit Brød, der væsentligst gjorde Tjeneste som Hyrder. Han havde med 3 Koner 4 Sønner og 5 Døttre, og desuden var 14 Børn døde. Gentagne Gange lod han mig gennem Tolken vide, at han havde gjort meget „for de Fattige og de Fremmede“. For ham, der havde levet hele sit Liv i Menaa — fraregnet en Pilgrimsrejse til Mekka, der havde kostet ham og hans to Ledsagere 4000 fr. —, og som var besjælet af den mest udprægede snævre Lokalpatriotisme, saa jeg hvorledes Glæden lyste ud af hans Ansigt, da jeg erklærede, at jeg fandt Menaa smukkere end Beni Ferah, — for ham stod det at være fattig eller fremmed som beslægtede Ulykker. Mange fattige Arabere havde han givet Korn og Frugter. For de Fremmede havde han bygget et Hus til at overnatte i. Det er betegnende for hans Tankegang, at det var stedse reelle Handlinger, han rykkede i Marken med; det faldt ham ikke ind at begrunde sin Selvros ved smukke Talemaader.

Den gamle Scheik var en udmærket Berbertype baade legemligt og aandeligt. Han var en smuk Repræsentant for den ranke, velvoksne berbiske Mand, der efter fattig Evne lever et Herreliv og ikke slides op før Tiden, saaledes som Tilfældet er med Kvinderne. Disse gaar umiddelbart fra Barnealderen over i Ægteskabet og dettes Trælleslid. Hvad man forstaar ved unge Piger, ser man saa godt som aldrig. Kvindekønet sammensættes af Børn og ældede Kvinder samt et Mellemtrin af blege, hulkindede Ungkoner, som man kan træffe kommende fra Markarbejde med en Hakke paa Skulderen og et Barn paa Ryggen. Skilsmisser er dog ikke sjældne, og som Regel foraarsages de ved, at Kvinden bryder ud af den ægteskabelige Trældom for

at faa fri Raadighed over sit Liv og sin Person. Denne Frihed udnytter hun som „femme galante“. Undertiden indgaar en saadan Fraskilt atter Ægteskab; men disse nye Ægteskaber synes at være meget løse. Oulad Abdi skal være den Stamme i Aurès, hvor Skilsmisser er almindeligst, og hvor der er størst Prostitution. En Mand betragter det ikke som nogen Skam at fortælle, at hans Søster eller Datter er „azria“. I det hele taget er Sædeligheden hos Bjærgboerne langt ringere end hos Lavlandets Arabere, der er stærkere gennemtrængte af Muhamedanismens Moralbegreber. Hermed følger ganske vist ogsaa, at Kvinden hos sidstnævnte mere fører en Haremstilværelse, medens hun færdes friere hos Berberne. Tilsøring anvendes aldrig hos disse. Polygami er Undtagelser, idet som Regel kun Scheiker, Kadier og andre velhavende Mænd har 2—3 Koner. I Følge med Prostitutionen er der allerede opstaaet en Gruppe Mænd, der lever af denne. Længst er dog denne Dekadence naaet hos Oulad Nayl-Stammen vestligere i Sahara-Atlas, hvilken Stamme lader sine unge Kvinder optræde som Prostituerede i Syd-Algiers Oase- og Karavanebyer, indtil de har tjent tilstrækkeligt til at ernære en Mand og Familie. Man har her et ejendommeligt Eks. paa en social Fejludvikling hos en hel Stamme opstaaet paa Grundlag af primitive ægteskabelige Forhold, økonomisk Fattigdom og individuel Magelighed.

Fra Menaa red vi mod Nordøst opad Oued Abdi-Dalen. I en vis Omkres af Menaa er der ingen anden Bebyggelse, fordi man har koncentreret sig her. Med en kortere Afbrydelse er Dalbunden et kunstigt vandet Bælte af Kornmarker, der er inddelte i Lodder ved lave Hegn. Hver Lod er saa vidt mulig udliget til Vandredhed, men Terrassedannelsen er kun svagt til Stede. I Hegnene staar der Frugttræer; men det er dog kun umiddelbart i Nærheden af Landsbyerne, at de samler sig i tættere Bevoksninger.

Efter en Tids Ridt begyndte der at optræde smaa Landsbyer, hvor der var en passende Top eller Forbjerg, der ragede frem fra Bjærgsiden. Flest var der paa den østlige Bred, medens den vestlige Dalside, som vi fulgte, var mere jævn og farbar. Stien var dog lidt udpræget som saadan. Af og til fulgte den Bunden af Vandingsrenden (séguia) paa Grænsen af det vandede og uvandede Terræn. Et Par Gange fulgte vi en Rende, der netop benyttedes til Overrisling, og Muldyrene vadede i det gule, lerede Vand.

Jeg mindes fra dette Ridt en Kvinde, der bar en kolossal Byrde Risbrænde opad en stejl Skraaning. Hun gik foroverbøjet, og Byrden hvilede lige over Hofterne.

Hun støttede sig til Klippen med Hænderne og flyttede Benene langsomt og forsigtigt — med lange Mellemrum. Der var ikke en Muskel eller Nerve i hendes Krop, der anvendtes til andet end det at flytte Byrden opad Bjærget. Skøndt vi red tæt forbi hende, skænkede hun os ikke et Blik eller blot rørte en Mine; sløv, uhevægelig, næsten monoman slæbte hun opad mod sin Landsby. Det er akkurat den samme Trældoms-Energi som den, Muldyret udviser, naar det med en tung Last stolprer sig opad en farlig Bjærgpassage, søgende for sig Skridt for Skridt.

Blandt de Landsbyer, jeg passerede paa vestre Flodbred, var den største Chir. Beboerne der havde for nogle Dage siden gjort en rig Fangst af Græshopper, og omkring paa de flade Tage laa Maatter af Alfagræs, hvorpaa Dynger af Græshopper var udbredt til Soltørring. De sorte, stinkende Insektkroppe saa modbydelige ud. De Indfødte havde dog næppe samme Indtryk. Man kunde se dem sidde med en Græshoppe i Haanden, pille den og spise den, som vi spiser Rejer.

Efter flere Timers Ridt vadede vi over Floden Oued Abdi og red op ad Bjærget paa den anden Side til en Landsby, Nouadér, der ligger højt oppe paa Spidsen af et halvøagtigt Fremspring mellem Hoveddalen og en stejl og dyb Kløft ind i Bjærget, hvor igennem Oued Abdi modtager et af sine Tilløb.

Senere saa jeg, at det Fjældhoved, hvorpaa Landsbyen laa, var gennemtrukket af en Cinnobergang, hvis pragtfulde røde Farve saa ganske malplaceret ud i den graa Skifer. Nu red vi op gennem snævre, stejle Smøger i Landsbyen og atter nedad mellem Lerhusene, til vi kom til et Hus, der laa ned imod den nævnte Fjældkløft, der gør Landsbyen ganske utilnærmelig fra Syd- og Sydøstsiden. Vi var nu ca. 250 M. højere oppe end i Menaa, og Kaktusser er her ikke flere af; her er det for koldt eller for fugtigt.

Da der ingen Scheik er i Nouadér, maatte vi tage ind et mere privat Sted. Messaoud standsede ved et Hus, der var klinet opad Fjældvæggen som alle de andre. Gennem en Port kom vi ind i et Forrum, der kun var halvt overdækket. Her paa Husets Gaardsplads, der tillige var Mødding, blev Muldyrene bundne, hvorpaa der lige var Plads til, at Said kunde tænde Baal og koge vor Mad.

I Baggrunden førte en Aabning ind i den egentlige Bolig, der gik lige op til Klippen. I Baggrunden af Rummet var der en maattebelagt Forhøjning, hvor der i den ene Ende laa en Masse Ragelse, gammelt Tøj, Lerkar, etc., som jeg ikke nærmere kunde skelne

I Forgrunden stod en primitiv Væv, hvorpaa man var i Færd med at væve en Alfamaatte. Midt paa Gulvet mellem en Kres af Sten brændte en Ild, og der laa en Skindpuster saa stor som en hel lille Blæsebælg. Rummet var sodet, og Røgen drev mig snart ud. Fra Gaardsrummet førte en primitiv Stentrapp op paa det flade Tag, hvor der var en anden Etage i Form af en ny Lerhytte, der støttede sig ind mod Fjældet. Paa den fri Del af Taget laa en Bunke Kvas til Tørring, og over det lille Røghul fra Rummet nedenunder var hvælvet en Lerskaal, for at det ikke skulde regne ned. Heroppe var min Bolig. En lav Dør førte fra Taget ind i det øvre Lerhus, over hvilket der atter hævede sig andre, der tilhørte andre Personer. Huset bestod af et Rum, der var ganske mørkt, idet jeg traadte derind. Lys kommer kun gennem Døren og gennem 5—6 trekantede Huller i den ene Mur. Denne er 65 Ctm. tyk og muret op af naturlige Sten med Ler imellem og vekslende med et Par Skifter af tykke Stokke og Pinde, af hvilke de første ligger paalangs og de sidste paatværs af Murfladen. Da jeg havde været derinde lidt, kunde jeg dog skimte Interiøret, og med min lille elektriske Haandlygte begav jeg mig paa Opdagelse i det lille Rum. Et Par Træstammer stod lodret midt i Rummet for at støtte det flade Tag. Paa den ene Ydervæg hang et sort Gedeskind fyldt med Vand, og nedenunder saas tre hvælvede dels lerklinede, dels straaflattede Udvækster; det var Bistader; man har her tit Bistader inde i Huset, og Bierne kommer ind gennem Huller i Væggen. Lænet op mod Klippesiden stod 6 store, 1½ M. høje Lerkrukker — med spids Bund og 4 Hanke, men forevrigt af forskellig Form; de angaves at indeholde Korn, Frugter og Smør. Paa Væggene hang yderligere 3 tomme Kalebasser, en evropæisk Blikkande, en Alfakurv, en tom flettet Bikube samt en Tot af en Slags Bast. Paa Gulvet laa en stor Dyrge Mandler og en mindre Dyrge, der bestod af Valnødder, Granatæbler, Majsskaller samt nogle Stykker Saltsten. En Alfakurv saa stor som en Barnevogn indeholdt afskallede Valnødkærner. Endelig optoges Rummets ene Hjørne af et firkantet Træstillads, der var belagt med Straa og ophængt i Snore i Taget som en Slags Køje. Her tilbragte Messaoud Natten, medens Saïd laa paa en Maatte indenfor Døren, og jeg selv fik min transportable Seng stillet op i Baggrunden. Hermed er absolut nævnt Rummets hele Indhold. Selvfølgelig var der ikke megen Plads tilovers.

Først næste Dag fik jeg Landsbyen og dens Omgivelser set nærmere efter. Det var nu allerede henimod Aften, og jeg begav mig med min Tolk hen paa

Landsbyens centrale Plads, hvor Mændene samles og tilbringer en stor Del af Dagen, og hvor den arabiske Café ligger. Da vi kom til Pladsen, der rettere sagt er et Stykke af den nøgne Klippeskraaning, laa der et Par Mænd og sov, — en anden sad og flettede en Snor af Alfagræs. en tredje var i Færd med at flette en Sandal, andre sad og samtalede.

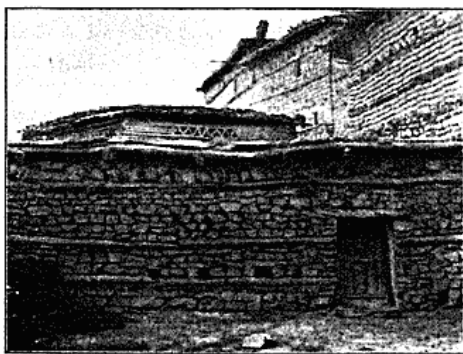
Vi gik ind i Caféen og satte os paa Forhøjningen, der løber rundt om og er belagt med Maatter. Paa en stor Maatte midt paa Gulvet sad eller laa 5 Berbere og drev en Art Kortspil. Værten stod og stampede Kaffebonner med en Jærnstang i en stor Stenmorter, da vi traadte ind. Nu fik han travlt med at lave den sorte usiede Kaffe ved Kulbaalet, der brændte inde i en Krog af Rummet. Hver Kop Kaffe lavedes for sig; de knuste Bonner kom han i en lille Blikpote, som han fyldte med Vand fra et Gedeskind og med en Tang holdt ind over Baalet; det syntes at gælde om, at Opvarmningen ikke skete for hurtigt, hvorfor han et Par Gange tog Blikpotten lidt til sig; i det Øjeblik Vandet begyndte at koge og boblede op til Potteranden, serveredes den sorte Kaffe i en Lerkop.

Der samlede sig snart en Skare Mænd omkring os, og jeg begyndte gennem Tolken en Konference med dem. Mens vi sad der i Halvmørket med Lys gennem Døren og fra det flammende Baal af Trækul, kom en gammel Mand stolprende ind ved sin Stok og med en stor Sten i venstre Haand. Pustende og stønnende sætter han sig paa Hug paa Gulvet og samler Burnussen ind om sine Fødder; Stenen stiller han foran sig, og jeg ser nu, at det er en lille Morter; han kommer nogle tørre Tobaksblade i den, vender sin Støttestok om, saa Haandenden kommer nedad og giver sig stadig stønnende til at male sin Snus med Stokken.

Nouadèr er af ganske samme Bytype som Menâa; men den ligger højere baade over Havet og over Dalbunden. Paa Sydsiden af Byklippen har man paa de naturlige Afsatser udnyttet smaa Pletter til Kornavl paa 2—3 M. i Længden og 1—2 M. i Bredden; disse Bygpletter begynder allerede 3—4 M. fra den kompakte Husmasse og vandes af det fra Husene nedsivende Spildevand.

Fra Nouadèr skulde vi mod Nordvest op til Bouzina-Plateauet. Det gik atter gennem det vandede Bælte, der højst er ¼—½ Km. bredt, og derpaa opad Bjærgsiden, der vender mod Sydøst. Der begyndte straks at optræde uvandede Kornmarker eller rettere Kornpletter. Omtrent helt op til Bjærgkammen fandtes saadanne, hvor Terrænet var mere jævnt, og da denne Bjærgside var langstrakt og lidet stejlt, var der god

Plads til dem. Allevegne midt i Kornpletterne ser man hæve sig smaa, indtil 1 M. høje Pyramider eller Var-der, der er dannede af opstabilede Sten. De saas alle-vegne i uvandet Terræn, og det voldte mig straks Be-svær at forstaa, hvad Meningen var. At de skulde danne Hegn eller Skel, kunde der ikke være Tale om. Rimeligvis er det Mærker, hvorved man angiver, at det paagældende Jordstykke (arch-Terræn) er taget op til Dyrkning. I de nordligere frodigere Tell-Egne be-høves sligt ikke, da Krattets Rydning er tilstrækkeligt Kendetegn; men her er Vegetationen saa fattig, at man bogstavelig talt ikke behøver at rydde Planter bort, før man saar og pløjer. Det maa bemærkes, at man her meget tydeligt kan sondre mellem regnvandet og stag-

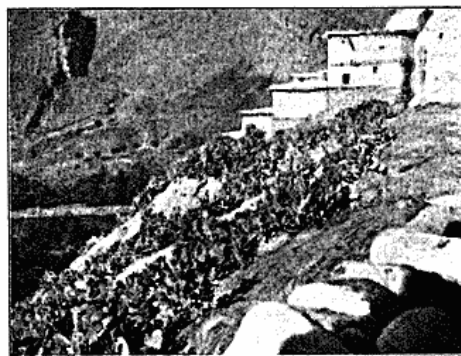
Det S. 32 beskrevne Hus i Nouadér. I Forgrunden Taget af det underliggende Hus med Lerkarret over Rogaabningen. Paa Hus-væggen tilvenstre for Døren ses 3 Huller for Bierne. I Bag-grunden hæver sig et andet Hus, hvor man ser de smaa trekantede Huller, der er den eneste Art af Vianduer. Foroven tilhøje ligger 3 andre Huse høje op ad Byklippen.

nationsvandet Terræn. Bjærgetsiden faldt af i 4—5 store Terrasser, og højt oppe paa Fjældet viste et af disse Terrasseaffald, som man nede fra Dalen kunde se som en mørk Stribe, sig at indeholde en Række Abri-Boliger. Jeg besøgte en af Boligerne og blev, efter at have givet Beviser paa min Venlighed, inviteret paa Kaffe af en ældre Mand. Et Par Kvinder og nogle Børn blev meget forskrækkede, da jeg traadte ind i Klippeboligen, der bestod af et Rum med Fjældet til Bagvæg og Tag og med en af Ler opklinet Forvæg. Det var Hyrder, der levede her, og min gæstfri Ven havde en Faarefold inde under Klippen ved Siden af sin Bolig.

Da vi kom op paa Bjærgkammen, frembød der sig den vidunderligste Udsigt. Tilbage mod Sydøst saa jeg ud over Oued Abdi-Dalen med sin Række af Klippe-Landsbyer, der nu laa dybt nede. Til Høje hævede

sig over Bjærgkammen den mægtige Bjærgtop Djebel Mahmel, klædt med skinnende hvide Snemasser. Og lige forud mod Nordvest laa Bouzina-Plateauet — paa alle Sider omkranset af Bjærg. Det ligger ca. 1400 M. o. H., og en temmelig brat Sti fører derned fra Bjærgkammen.

Ved Overgangen til Plateauet laa en lille Landsby Tidjad, der var af Interesse, fordi den hører til en Gruppe Landsbyer, hvis Anlæggelsesmaade staar mellem Abri-Boligerne, det helt overhængende Klippely, og saa de foromtalt Bjærgtop-Landsbyer. Den bestaar af 6—8 Boliger, der er arrangerede i et Par Rækker over hinanden ind imod en Klippeskraant. Man kunde pas-sende kalde denne Landsby-Type for Skråntbyen. Den

Kaktusbepantning paa Klippen nedenfor Landsbyen, hvis Huse ses foroven tilhøje ligge terrasseformigt op ad Klippen.

er altid lille og spiller i det hele en ringe Rolle. Jeg havde oppe paa Bjærgkædens Nordside mødt den franske Administratør, der var ude at inspicere sit Distrikt Nord-Aurès. Længe forinden, jeg mødte ham, havde jeg set hans brogede Rytterskare som en lang Kæde sno sig op ad Bjærgetsiden, der her mod Nord var noget tættere kratklædt end Sydsiden.

Administratøren M. Arripe var meget elskværdig, og da jeg havde vist ham min Skrivelse fra M. Jon-nart, Generalguvernøren i Algier, befalede han straks Scheiken af Bouzina at følge med tilbage til Landsbyen Bouzina. Og ledsaget af en hel Kavalkade med Schei-ken i hans røde Burnus i Spidsen red jeg hen over Bouzina-Plateauet, der er optaget af magre, uvandede Kornpletter. Endelig hævede sig forude 4 smaa Taarne med Murkrans og lavt Brystværn foroven. De laa i en Kres paa Plateauet og hævede sig umiddelbart op af den nøgne jævne Mark. Da vi kom i Nærheden af Taarnene, fik jeg pludselig Øje paa Landsbyen, der laa indenfor Taarnenes Kres nede i et dybt Hul.

Dette Hul saa ved første Øjekast ud som et mægtigt Krater med en hvælvet Forhøjning i Midten, og paa denne Forhøjning var Landsbyen opført paa almindelig Vis. Snart viste det sig dog at være en Dannelse, der skyldtes en Samvirkning af Brud og Erosion. En gammel Erosionsdal omslyngede et halvøagtigt, haardere Parti af Højsletten, og Spidsen af dette Parti var ved et Tværbrud skilt fra Resten, saaledes at det ragede øagtigt op i en Kedel omtrent til Plateauets Niveau. Ved Bruddets sydlige Ende risler nogle Kilder frem, der straks samler sig til et Vandløb, hvorfra Bouzina's Haver vandes. Disse ligger alle nedenfor

træernes Omraade plantet Enebærbuske eller maaske ladet gamle Eksemplarer staa, og man benytter dem nu som Bærere for Vinrankerne, som derved bredes noget udover Havearealet. Forøvrigt paastod de Indfødte, at der i Bouzina kun avles smaa og tarvelige Druer.

Landsbyen har de samme snævre Gyder og de samme Huse, som de hidtil nævnte Landsbyer. Scheiken er den eneste, der bor udenfor den tætte Bymasse, idet han har bygget sig et helt Huskompleks paa Keddeldalens sydlige Udside i Nærheden af Kilderne. Scheik Zatout Tahar ben Saïd er en kraftig og smuk Mand

Menâa, set fra Vest. De kunstvandede Haver i Forgrunden.

Byen; de begynder som et meget smalt Bælte i Flodslugten og først henved 1 Km. Syd for Landsbyen vider denne sig ud og giver Plads for større vandede Hvede- og Bygmarker med en Del Frugttræer i Skellene. I den snævrere Slugt er aarhundredgamle Valnødtræer stærkt fremherskende. De krogede, knudrede Stammer hælder sig henover Flodløbets Arme og læner sig undertiden mod Klippevæggen. Der saas ikke et eneste ungt eller nyplantet Valnødtræ. Under de gamle Træers tætte Kroner drives ingen Kornavl. I Lysningerne hist og her gror et Abrikostræ, et Pære- eller et Blomme-træ, og gamle Vinranker slynger sig op i Valnødtræernes Kroner. Der er noget vildt og urskovagtigt ved det hele oplejede Havevæsen. Kun et Mindretal af Træerne vandes (nemlig kun de yngre), idet man om deres Fod ser disse skaalformede Fordybninger, hvori Vandet øses. Sine Steder har man udenfor Frugt-

paa 35 Aar. Han har mørkt Haar, mørkebrunt Skæg og brunsorte Øjne, men han er ligesaa lys i Huden som mangan solbrændt dansk Bonde. Han er endnu langt mere udpræget Naturbarn end Scheik Kalla. Man ser det paa hans Fysiognomi og hans Øjne, og man mærker det, naar man erfarer hans impulsive Skiftens Beslutninger selv i smaa Handlinger. Om hans Undergivne, Bouzina-Folkene, gælder noget lignende, og Aurès-Beboernes simple Vaner og Skikke træffes næppe noget Steds renere end i Bouzina.

Saasart Solen var oppe om Morgenens, begyndte Mændene at samle sig ved Kilden mellem Landsbyen og Scheikens Hus. Her var der en Sværm Dagen igennem, idet nogle gik og andre kom, og de sidste forsvandt først i det Øjeblik, det blev hælgmørkt. En monoton Palaver summende ustandseligt fra Klyngen, men af og til steg Stemmerne til Raab og hidsig Skæn-

den; man ventede, de skulde fare i Totterne paa hverandre, men saa dalede atter Stormbølgen, og der sænkede sig Fred over Skaren, indtil en ny Lidenskab ruskede op. Tidligere skal Bouzina have været en af de værste Røverreder i Aurès. Nu er Røvertogterne hørt op, men Beboerne har endnu Ry for at være nogle slemme Tyve.

Natten er overordentlig kold, og det samme gælder Morgenen lige til Kl. 10. Midt paa Dagen er det brændende hedt og blændende lyst. Eftermiddagen er noget mere kølig og bliver mere og mere behagelig indtil Solnedgang, da det straks bliver koldt. Den ene af de to Dage, jeg var i Bouzina, opholdt jeg mig hen mod Aften paa Bouzina-Dalens Yderskraaning i Nærheden af Scheikens Hus og Mændenes Samlingssted. Denne Yderskraaning var dels taget i Brug til Gravpladser, hvor Gravene angaves ved smaa kantstillede Sten, dels var den indrettet til Tærskelpladser, af hvilke der fandtes 5—6 med den lodrette Stang midtpaa. Kirkegaardsfreden var paa ingen Maade respekteret; der var ikke Tale om Indhegning af Begravelsespladserne, og Syd fra gik næsten al Færdslen til Byen over en af disse. Jeg saa henimod Solnedgang den ene Gede- og Faareflok komme hjem efter den anden, ledsaget af Hyrden, der forbavset stoppede op og kiggede paa den Fremmede. Der kom Kvinder og Tjenestefolk hjem fra Markarbejde. Selv om de første var aldrig saa udslidte, gamle og grimme, saa bar de alligevel alle deres Smykker, Perler, Plader og Kæder paa Brystet, om Halsen og i Ørene. Solen begyndte allerede at berøre Bjergkammen i Vest, og Bouzina-Dalens Bund fyldtes af Skygger. Kvinderne kom efter Vand ved Kilden, og Scheiken traadte frem paa det flade Tag af sit Hus og sang udover Mændenes Skare og over mod den tavse By for at kalde til Bøn. Saa sank Solen bag den skarpe Bjærgryg, Skyggen fyldte hele Dalen, og idet Mørket hurtigt faldt paa, saas allevegne opad Byklippen de røde Træbaal gløde inde paa Gulvet i Hytterne.

Jeg begav mig med min Tolk ind i vor Bolig, hvor Scheikens mandlige Tjenestefolk serverede Dineren, der var sammensat som et herbisk Festmaaltid og lignede næsten alle de øvrige, jeg spiste i Aurès. Et saadant Maaltid begynder med en rødbrun Suppe, der er saa umaadelig stærk af Hvidløg og spansk Peber, at Ord knap giver Forestilling derom; derpaa kommer den nationale Ret Kuskus, der minder om Risengrød med hele, kuglerunde Gryn af Størrelse som Rævehagl; de Indfødte spiste deres Kuskus overgydt med den samme rødbrune Suppe, men jeg foretrak at spise den foruden. Som tredje Ret kunde der veksles mellem

Faare- og Høsekød, der spistes med arabiske Fladbrød (Galletter) eller Kartofler. Som Dessert spistes Valnødkærner med Honning. Jo længere man kom Syd paa mod Ørkenen, desmere erstattedes dog Valnødderne af Dadler. Forøvrigt var Retternes Rækkefølge ikke altid den nævnte. For de Indfødte selv spiller Kuskus og Galletter en Hovedrolle i den daglige Ernæring. De er meget ædruelige og drikker kun Vand og Kaffe. Kød spises der kun lidt af. Kuskus og Brød laves hos den store Masse af Bygmel og kun hos de rige af Hvedemel. Jeg kom uheldigt afsted i Bouzina, da jeg spurgte, om Scheikens Kuskus var lavet af Byg- eller Hvedemel; Svaret lød: „Hos Scheiken spises der kun Hvedemel“.

Kuskus laves af Kvinderne, idet de triller det fugtede Mel mellem Fingrene, indtil det danner de omtalte Kugler. Disse kommes i en Lerskaal omtrent som et Dørslag og dampes med lidt Honning og Smør over en Lerpotte eller Kedel med kogende Vand. Det er en let fordejelig og ganske velsmagende Ret, naar den er ren; men den kan ogsaa være snavset, saa man har en Følelse af, at den er fuld af Sand, naar man tygger den. Renlighed er i det hele taget et ret ukendt Begreb ogsaa i Forhold til Madlavningen. Galletterne, der minder om en mægtig Pandekage, er om end ikke velsmagende, saa dog spiselige, naar de er gennembagte; men er de indvendig fyldte med klæg, gullig Dej, smager og lugter de ligefrem ækelt. I de Aar, der indtræder Misvækst, maa den fattige Befolkning for en væsentlig Del leve af Agern, hvoraf laves Mel, samt af Bærrerne af Enebær og Frøene af Ceder. Det er Kvindernes Arbejde at male Kornet paa Haandkværnen, at sigte Melet og at tilberede det til Kuskus og Brød.

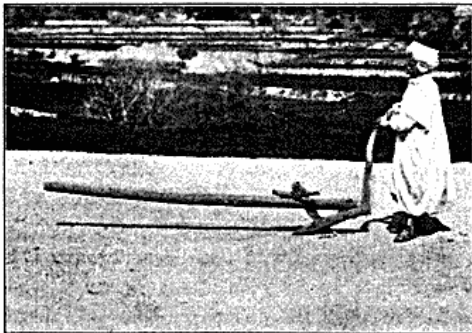
Fra Bouzina gik Turen atter Syd paa gennem en Længdedal, der først er parallel med Aued Abdi-Dalen og til sidst smelter sammen med denne. Stien, vi fulgte, gik ovenover selve Dalbunden henad Bjærgsiden, og adskillige Kilometer fulgte den et Bælte af Marmor. De skæreste hvide og aarede Marmorstykker laa paa Fjældensiden og paa Stien. I Bunden af Vandløbene laa hvidskurede Marmorstykker. En enkelt lille Landsby, vi passerede, — en lille Skrænthby —, lænede sig ind mod en Marmorskraant, og Hytterne var opført af Marmorstykker.

Ved den eneste større Landsby i Dalen, Tagoust, stoppede vi op og tog ind i de Indfødtes Café, hvor Mændene straks samlede sig om os. Tagoust ligger i Udkanten af Marmor-Egnen og bestaar af to Partier: den hvide By og den røde By. Den hvide By er af Marmor; i den røde er Hytterne af en rød Sandsten.

Begge Byggematerialer ligger i Jordbunden, hvor Landsbyerne staar.

Der er et naturvidenskabeligt Begreb, som levende paatrænger sig ens Tanke, naar man færdes i disse Egne. Det er „Beskyttelsesligheden“. Landsbyerne smelter paa Afstand sammen med den nøgne Fjældside; Landsbyterrasserne ligner de nøgne Klippeskrænter, som Øjet overalt falder paa. Ser man en Hjord af de smaa sorte Bjærggeder græsse paa Bjærgsiderne, er det paafaldende, hvor Dyrene paa Afstand ganske og aldeles ser ud som de spredte, sorte Buske af Enebær eller buskagtige Læbeblomster.

Naar man kommer fra og er vant til Lande, hvor al Natur er præget af Menneskers Værk, og hvor Kulturen spejler sig i ethvert Landskab og skaber dette

Herbisk Træplov, fotograferet paa Taget af Sheikens Hus i Menaa; i Baggrunden ses udover de vandede Haver med deres lave Hegn.

om til Idyllen, saa er det i første Øjeblik vanskeligt at vænne sig til, at man her staar over for den ægte, mægtige Natur, som Mennesket og hans svage Kulturapparat ikke har formaaet at forvanske, men som tværtimod selv præger alt, hvad Mennesket har skabt.

I den vidunderlig rene og lette Luft staar Bjærgene straalende klare med gule, røde, hvide eller graa Farver. Himlen er en mørkeblaa Hvælvning, der gnitrer af Lys og er uden Skyer; men mod Himlen som Baggrund tegner sig Bjærgkædernes bølgede Rygge, vekslende med firskaarne Bjærgmassiver og hist og her en spids Top.

Jordoverfladen med sin spredte, tottede Vegetation ser næsten uddød ud, — der er noget maanelandskabsagtigt ved den, og Bouzina-Keddelen henne paa Plateaet kunde nok minde om et Maanekrater. Al denne Livløshed og Krystalklarhed i Lys og Farver kan virke helt forstenende og trøstesløst, indtil man faar Øje paa en lille grøn, stagnationsvandet Bygplet oppe paa Fjældside — den virker helt som et Smil! —, eller det

gaar op for en, at de sandstensgraa Vægge derhenne ikke er Klipper, men Huse, der bebos af Mennesker.

Men selv Menneskene træder i disse Egne saa roligt og umærkeligt frem — Kvinderne af deres Trældom, Mændene af deres Værdighed. De skrider lydløst afsted paa deres Sandaler, som de under Vandringen fletter af Alfagræs. Og deres hvidgraa Dragter og deres mørkebrune Hud bidrager yderligere til, at de smelter sammen med Omgivelserne.

I de vandede Haver ved Tagoust var buskagtigt forgrenede Figentrær et af de hyppigste Frugttrær; de var her endnu sidst i April uden Løv, og de kridhvide Stammer og Grene var meget iøjnefaldende paa Baggrund af Abrikostræernes unge lysegrønne Løv og Havebundens saftiggrønne Hvede og Byg. Hist og her stod et Blommetræ i Blomst, og de hvide Blomster var ganske fremherskende fremfor de unge og endnu smaa Blade. Havevegetationen var i det højliggende Tagoust ikke saa lidt bagefter Oued Abdi-Dalen ved Menaa. Paa Bjærgene groede usammenhængende Tuer af Alfagræs og Timian og lidt højere oppe af Enebær. I snævre Sidedale saas hist og her et Krat af Nerium, og et enkelt Sted snoede forvildede Vinranker sig omkring i Krattet.

Mændene i Tagoust klagede over, at de kun fik ringe Betaling for deres Varer paa Markedet i Batna. Abrikoserne var billige, fordi Alverden nu avlede Abrikoser. Af deres Druer blev omtrent Halvdelen kasseret af Opkøberne, fordi de beskadedes under den lange Transport paa Muldyrryg. Som de fleste andre Landsbyer i Aurès var her temmelig mange Geder og en Del Faar. Hver Mand havde sit Muldyr; men kun et Mindretal havde Køer. Muldyr og Køer maa undertiden selv søge deres Græsning, men hyppigst staldfodres de med Straa og indsamlede Urter; særlig anvendt er Ukrudtet, der forekommer i rigelig Mængde i de vandede Kornmarker, hvor Kvinderne gaar inde i Kornet og luger det bort. Muldyrets vigtigste Kærnefoder er Byg.

Fra Tagoust gik vi videre Syd paa dels langs Oued Bouzina, der gennembryder Bjærgene og ovenfor Menaa forener sig med Oued Abdi, dels over Bjærgkæden med sine Bælter af Alfa, Enebær og Eg. Under Nedgangen paa den modsatte Side kom vi ind i en Græshoppesværm, der som en ustandselig Strøm gled Nord paa opad Oued Abdi-Dalen. Til sidst kom vi til Menaa, hvor jeg endnu en Gang overnattede hos den gamle Scheik.

Om Aftenen, efter at Scheikens Søn og et Par mandlige Tjenestefolk havde serveret Dineren, idet de

hver især hentede en eller anden af Maaltidets Bestanddele fra Kvindernes utilgængelige Gemakker, fik jeg den sidste Passiar med Scheik Kalla. Blandt andet rettede jeg det samme Spørgsmaal til ham, som jeg havde gjort til Scheiken i Bouzina, nemlig hvor gammel han ansaa sin Landsby for at være, og mærkeligt nok fik jeg i begge Tilfælde det samme kuriøse Svar, at Landsbyen var anlagt „15 Aar før Alger“. Hvilken sagnmæssig Opfattelse, der ligger til Grund for denne Overensstemmelse, kunde jeg ikke faa Besked om.

Fra Menaa red vi denne Gang mod Øst op i Bjærgene ad en temmelig stejl Sti Nordøst for Byen. Det var nu min Mening at forlade Oulad Abdi og gennem Bjærgene komme over til Oued el Abiod's Dal, hvis Bassin Nord for Djebel Zellatou bebos af Oulad Daoud, der er Oulad Abdi's gamle Fjender, saa en Oulad Daoud-Mand endnu risikerer i det mindste Forhaanelser i en Oulad Abdi-Landsby og omvendt.

Bjærgpartiet, vi steg op ad, viste sig at skille mellem Hoveddalen og en Sidedal. Oppe i Højden laa paa begge Sider af Stien Fundamenterne til flere Taarne, af lignende Art som dem, der staar endnu ved Bouzina og ved en Del andre Landsbyer. Det forbavsende mig haade at se saa mange Taarne, og at de allesammen var i Ruiner. Omkring paa Højderne saas af og til nye, og stedse var kun de nederste Partier tilbage; men lige foran mig i Sidedalen og delvis omkreset af Taarnene laa en Landsby, Nara.

Messaoud vidste ingen Besked om Taarnene, og de Indfødte i Nara kunde eller vilde heller ikke give anden Besked end den rent almindelige, at de fordem havde tjent til Forsvar. Senere fik jeg at vide, at det var i Nara, at Oulad Abdi leverede sit sidste Forsvar imod Franskmændene, da disse for omtrent et halvt Aarhundrede siden tog Landet i Besiddelse. Der er da næppe Tvivl om, at Taarnene maa sættes i Forbindelse med denne Begivenhed.

Nara ligger paa en lignende Højde som Bouzina, men med Undtagelse af de vandede Haver i Bunden af Dalen, som Landsbyen ligger ved, omgives den af Bjærg højder, der er klædt med Skov af Enebær, Eg og Ceder. Dette Skovomraade fortsættes igennem det brede Bjærgbælte mellem Oued Abdi- og Oued el Abiod-Dalene. Langt inde i disse Bjærg og i endnu større Højde, end Landsbyen selv ligger, har Beboerne i Nara deres arch-Terræn, deres uvandede Kornmarker, samt deres Sommergræsning for Geder, Faar og Hornkvæg, hvilke sidste her syntes til Stede i lidt større Tal end i de tidligere Landsbyer.

Mens ihvertfald de nordlige Oulad Abdi-Landsbyer

havde uvandet Kornland og Sommergræsning i forholdsvis Nærhed af Landsbyen, saa længere Sommerudflugter ikke var Regel undtagen for Hyrdefamiliernes Vedkommende, maa Nara-Folkene derimod en længere Periode af Sommeren opholde sig ved deres Kornland inde i Bjærgene for at overvaage dette og derpaa høste. De bor da i Gourbis, der minder om Tell-Agerbrugernes, eller de benytter en naturlig Hule eller Abri.

Det blev et langt Ridt paa henvend en halv Snes Timer igennem Skoven, skønt man baade i Menaa og i Nara havde anslaaet det til meget mindre. Et Par Nara-Mænd antoges som Vejvisere og førte os gennem det vilde, ubeboede Land, idet de snildt forstod at benytte de udtørrede Flodløb, der snoede sig mellem de skovklædte Højder. Omtrent i Vandskellet (c. 1400 M. o. H.) passeredes nogle uvandede Kornmarker, der tilhørte Nara. Kornet var endnu lavt og grønt, og der var endnu ingen Mennesker i Nærheden. Et Par halvt sammensunkne Straa- og Græshytter havde maaske været beboet sidst forløbne Sommer.

Jo længere man kom ind i Bjærgene, des vildere blev Skoven. Tæt var den ikke, og Træerne var ikke særlig store. Men man saa, den var uberørt af Mennesker. Overalt laa der Stammer og Grene af Cedertræer og Eg i alle mulige Hensmuldringsstadier. Gamle Cederkroner, hvis hvidblegede afbarkede Grene struttete til alle Sider, kappedes undertiden med Stenblokkene om at besværliggøre Passagen i de tørre Flodløbs Bund. Skraaningerne med deres spredte bredkronede Træer kunde have et næsten parkmæssigt Anstrøg, men Jordbunden var nøgen og gullig og kun bevokset med spredte Tuer. Enebær optraadte her i store træagtige Eksemplarer. Henimod Oued el Abiod kom vi atter ind paa en Sti, der var tiltraadt af Mennesker og Muldyr. Et Sted ved denne stod der en mægtig, men buskagtig forgrenet Ene, hvis største Stamme var mindst $\frac{1}{2}$ M. i Diameter. Den kæmpemæssige Busk havde en Højde paa 6—7 M. Omkring den i en Afstand af 3—4 M. var der dannet en kvadratisk, meterhøj Indhegning af sammendyngede Grene, og kun ud imod Stien var der en smal Indgang til Pladsen omkring det hellige Enebærtræ. Umiddelbart foran dette laa en flad firkantet Sten, der var c. 1 M. lang, og ovenpaa hvilken der laa en c. 20 Ctm. lang, mindre Sten. Iøvrigt var Pladsen tom. Der var dog ingen af mine Ledsagere, der syntes at føle sig særlig berørt af det hellige Træ. Nara-Mændene undersøgte Pladsen og Jorden med stor Grundighed paa samme Maade, som de ogsaa gjorde i Skoven, naar de stødte paa et eller andet, der tiltrak sig deres Opmærksomhed.

Den ene Nara-Mand var firskaaren og lavstammet, havde bredt Ansigt, plump Næse og rødt Skæg, men var mørkhaaret og brunøjet. Bortset fra det fysiognomiske Udtryk i Ansigt og Bevægelser kunde han godt, hvis han fik europæiske Klæder paa, gælde for en nord- eller mellemeuropæisk Bonde. Den anden Nara-Mand var en slank mediterræn Type med lidt mørkere Hudfarve og sort Haar og Skæg. Deres Klædedragt var ens og den sædvanlige i Aurès. Inderst bar de en Slags Skjorte, der naaede ned midt paa Laarene. Over denne hang den noget længere Burnus, der var stoppet

og sammenrømpet paa talrige Steder. En Hælk, der ligesom de to andre Klædningsstykker var vævet af Uld, var viklet om Halsen og turbanagtigt op om Hovedet saa kun Ansigtet var frit. Paa Fødderne bar de Sandaler af Alfagræs. Under Marchen gennem Skoven saa jeg pludselig den mørke Nara-Mand fare op i Skoven og forsvinde, og et Øjeblik efter kom han tilbage med en Haandfuld Alfagræs, hvoraf han gav sig til at flette en af de Snore, hvormed Sandalerne fastbindes til Foden, da den paa hans ene Fod var udslidt.

Mindre Meddelelser.

Sven Hedin, der den 17. Januar 1909 ankom til Stockholm fra sin Forskningsrejse i Centralasien, holder Foredrag i Det kgl. danske geografiske Selskab den 27de April.

Ritmester Gunnar Isachsens næste Ekspedition til Spitsbergen 1909—10. Til denne Ekspd. har den norske Regering bevilget et større Beløb, da den for Nordmændene antagelig vil faa baade stor økonomisk og national Interesse. G. I. har ved sine to tidligere Ekspeditioner dertil skaffet sig en god Basis for sine fremtidige Undersøgelser og vil i Aar hovedsagelig fortsætte de topografiske og geologiske Undersøgelser. Ekspeditionen skal deles i tre topografiske Sektioner, hver paa tre Mand, en glacialgeologisk, en palæontologisk og en geologisk. For at udnytte Tiden godt vil Arbejderne blive fordelt paa to Sommer: 1909 og 1910. Hvad Topografien angaar, vil Sommeren 1909 væsentlig blive anvendt til trigonometriske og fotogrammetriske Arbejder og Sommeren 1910 til supplerende og Detailarbejder. Bearbejdelsen af Sommerens Arbejder vil foregaa om Efteraaret og Vinteren straks efter Hjemkomsten 1909 og 1910. Under Henvisning til de to tidligere Ekspeditioner til Spitsbergen kan det paaregnes, at Resultaterne af 1909 Ekspd. vil foreligge i Foraaret 1910, før Paabegyndelsen af sidstnævnte Aars Ekspd. Det endelige Resultat ventes at være færdigt til Trykning i 1911. Formaalet for de geologiske Arbejder vil være: 1. Undersøgelse af de devoniske Formationer omkring Wood Bay og Indsamling af Fossiler; 2. Glacialgeologiske Undersøgelser, 3. Geologiske Studier og Indsamling af Fossiler imellem Isjorden og Bellsund.

Dr. phil. P. Harder og Zoologen A. Bøving, København har fra Juni til September 1908 foretaget en videnskabelig Rejse i den sydøstlige Del af Island. Den gik til Sydrenden af Vatnajökull, hvor Indlandsisen og dens Indvirkning paa Sandur'en og Morænerne undersøgte. Over Skejdararsandur naaedes Østkysten.

Musils Forskninger i Arabien. Den for sine Forskninger i Arabien bekendte Wiener Professor A. Musil er siden Juni 1908 atter paa Rejse i Nord-Arabien. Hans Arbejdsfelt er nu den lidet kendte Del af den nordarabiske Ørken Vest for Koveit, ved den persiske Havbugt, mod Vest til Hedshas Banen. Foruden topografiske og Kartografiske Optagelser af Egnen vil Musil gøre arkæologiske Undersøgelser og samle Indskrifter. Den tyrkiske Regering har støttet ham med Firmaner til de vedkommende Vilajeter, skønt det egentlige Operationsfelt ligger i det uafhængige Arabien. Udgifterne ved Rejsen bæres af den østerrigske Regering, Geografisk Selskab i Wien og enkelte Private. Rejsen vil vare 18 Maanedere. Geogr. Journ. 32. Bd. S. 528.

En tidligere landfast Forbindelse imellem Ny Zeeland, Antarktis og maaske med Sydamerika. Til Kolonien Ny Zeeland horer nogle ensomme ubeboede Øer mod Syd, der kun besøges aarlig af et Skib, der skal hjælpe Skibbrudne, som mulig har søgt Tilflugt der. I Novbr. 1907 blev en saadan Tur hertil benyttet til videnskabelige Undersøgelser af flere Fagmænd. Disse mener at have fundet mange nye Fakta, der bekræfter Antagelsen om, at Øerne er Rester af et stort Fastland, der i sin Tid forbandt Ny Zeeland med de antarktiske Egne og maaske endog med Sydamerika. En videnskabelig Publikation herom stilles i Udsigt. (Pet. Mitt. 1908. S. 290).

Kort for Luftskibe. Ideen hertil blev allerede givet i 1888 af Oberstlejtant H. Moedebeck, og paa et Møde af Aeronauteer i Bryssel 1907 blev det vedtaget at realisere den. Moedebecks Tanke gaar i Retning af at angive saa bekvemt som muligt de Punkter, man bedst kan lande paa, og dem, man skal undgaa, ligesaavel som dem, der kan hjælpe Luftskipperen i Orienteringen under Flugten, om Natten eller i Taage, saaledes Fyrtaarne, Taagesignalstationer, eller som kan være til Nytte paa længere Rejser, f. Eks. Gasværker, Meteorologiske Stationer o. s. v. Alle saadanne Punkter skal mærkes